

Bulletin Nr 3/05

September 2005

Berlin 2005 – Stockholm 2010

av *Lena Jonson*

Ordförande och tillträdande kulturråd vid
ambassaden i Moskva
E-post: lenajonson@ui.se

Beslutet att Stockholm får arrangera ICCEES
åttonde världskongress 2010 blev den stora
händelsen för Sällskapets medlemmar på plats
i Berlin vid ICCEES sjunde världskongress
den 25-31 juli.

Som alla vid det här laget vet står ICCEES för
International Council for Central and East
European Studies, som vart femte år
arrangerar en stor tvärvetenskaplig kongress
med 1500 och 2000 deltagare.

Beslutet om Stockholm 2010 togs av ICCEES
utan någon som helst konkurrens. Vi hade ju
också redan för ett och ett halvt år sedan
lämnat in vårt anbud och då fått ICCEES
exekutivkommittés fulla stöd. Nu redan
skymtar en konkurrenssituation inför beslutet
om 2015 års kongress. Två länder redan
anmält sitt intresse att få arrangera den –
Frankrike (Lyon) och Storbritannien
(Glasgow).

Beslutet till vår fördel firades på kvällen den
28 juli med gemensam mottagning på den
svenska och finska ambassaden med
ambassadörerna **René Nyberg** och **Carl
Tham** som värdar. **Waldemar Melanko** från
Helsingfors (f d medlem i ICCEES
exekutivkommitté) har varit en ivrig
tillskyndare till att Sverige skulle få 2010 års
kongress och det svensk-finska samarbetet var
därför naturligt av flera skäl.

Årets kongress i Berlin hölls i
Humboldtuniversitetets stora byggnad på *Unter
den Linden* i den östra delen av stadens
centrum. Den samlade 1 700 personer
(registrerade), men stadens alla sevärdheter
utgjorde dragplåster och minskade därmed det
reella antalet deltagare i de många sessionerna.
Bland annat lockade den stora Goya-
utställningen på Pergamonmuseet samt
utställningen om konstnärsgruppen "Die
Brücke" på Neue Nationalgalerie.

Ω

En stor kongress är alltid en blandad kompot
såväl ämnesmässigt som kvalitetsmässigt. Det
är därför viktigt att en rad kongressvolym
kommer att publiceras med flera av de mest
intressanta bidragen. Huvudredaktör för
Berlins konferensvolym är professor **Roget
Kanet** och han anlitar sedan en rad
underredaktörer för de olika volymerna.
Sällskapet som är av uppfattningen att man
bör vara ute i god tid lyckades få **Leslie
Holmes**, ICCEES avgående ordförande, att
acceptera att bli huvudredaktör för volymerna
från 2010 års kongress.

Berlinkongressen var väl organiserad men
närvarande medlemmar från Sällskapet och
dess styrelse gick omkring med vaksamma
ögon för att notera allt vi kunde lära oss av
inför 2010.

Sällskapet imponerade i Berlin genom att
omedelbart efter att beslutet om 2010 fattats
ställa upp en skärm med information om

Stockholm och dela ut broschyrer om Sällskapet och 2010 års kongress i Stockholm. Vi kunde därtill meddela att hemsidan www.iccees2010.se nu var tillgänglig med den första informationen om den kommande kongressen.

Ω

ICCEES ledning förnyades under kongressen. Till ny ordförande efter Leslie Holmes blev professor **John D. Elsworth** (Manchester University). Med sin nya sammansättning består nu ICCEES exekutivkommitté av följande personer förutom ordföranden: viceordföranden - James Millar (George Washington University) och Thomas Bremer (Westfälischer Wilhelms-Universität Münster); sekreterare Stanislav J. Kirschbaum (York University, Toronto); Lena Jonson (Swedish Institute of International Affairs, Stockholm), Georges Mink (Université Paris, Nanterre), Stefano Garzonio (Università di Pisa, Pisa), Kimitaka Matsuzato (Hokkaido University, Sapporo), och Graeme Gill (University of Sydney, Sydney).

Det övergripande temat för Berlinkongressen var *Europe – Our Common Home?*. Temat följdes upp med panelsessioner under några kvällar. Vårt tema för 2010 blir *Eurasia – Prospects for Wider Cooperation?*. Att döma av reaktionerna i Berlin är vårt val av rubrik helt rätt. Det kändes bra eftersom vi haft en hel del tankemöda inom styrelsen hur vi skulle få till en rubrik som uttryckte vår idé.

Vår bedömning från tidigare att tyngdpunkten för intresset inom ICCEES i framtiden kommer att förskjutas mer österut verkar stämma. Det märktes på sammansättningen av kongressdeltagare som rymmer många från Ryssland, östra Europa men också Centralasien.

Vårt arbete inför 2010 kommer att inledas omedelbart. Tre övergripande uppgifter kommer vi omedelbart att få ta itu med. De kan formuleras på följande sätt: att säkra a) finansiering, b) stödet från forskarvärlden, och c) den vetenskapliga kvaliteten. 2010 års

kongress blir ett viktigt tillfälle att visa upp svensk såväl som nordisk östforskning. Vi bör därför i god tid kontakta våra nordiska kolleger och få dem med på båten.

Ni kommer att få höra mycket om 2010 års kongress under de kommande åren. Vi hoppas att ni all på ett eller annat sätt kommer att aktivt dra ert strå till stacken så att ICCEES World Congress i Stockholm blir till en verklig framgång.

*

Moldavien

Revolutionen som kom av sig

av *Andreas Johansson och Anna Westerholm*

Andreas Johansson är doktorand i statsvetenskap vid Baltic and East European Graduate School, Södertörns högskola. E-post: andreas.johansson@sh.se

Anna Westerholm är f.d. OSSE-representant, Moldavien och Georgien.

Den 6 mars i år hölls parlamentsval i Moldavien. Det internationella intresset var stort. Journalister från världens alla hörn närvarade liksom ett stort antal internationella och nationella valobservatörer. Oppositionen, framför allt det Kristdemokratiska folkpartiet under ledning av **Iurie Roșca**, hade redan i förväg kritiserat det sittande kommunistpartiet för valfusk och hotade med massiva protestdemonstrationer i huvudstaden Chișinău direkt efter valet. Frågan om Moldavien skulle bli nästa revolutions säte, efter Georgien och Ukraina, var därför inte obefogad.

Av dessa hot blev dock intet. I stället för protestdemonstrationer efter valet svängde kristdemokraterna radikalt och inledde direkta samarbetsförhandlingar med kommunistpartiet vilket ledde till ett indirekt regeringsamarbete. I sin tur torde det föra

med sig såväl nya möjligheter som utmaningar.

Lite skämtsamt, efter Ukrainas ”orangea” och Georgiens ”rosornas” revolution, döptes den förväntade moldaviska till mammaligarevolutionen, efter nationalrätten mammaliga, vilken är en slags fast majsgröt. Någon majsgrötsrevolution blev det då alltså inte och frågan är då varför?

Från sovjetrepublik till begynnande demokrati

Moldaviens transformation från före detta post-sovjetisk republik till oberoende demokratisk stat har varit svår. Landets bundenhet till jordbruksproduktion, dåliga internationella lån, inbördeskriget 1992 och den ryska finansiella krisen 1998 är alla faktorer som bidragit till att förvärpa den socioekonomiska situationen.

Som ett resultat av de svåra samhälleliga förhållandena svängde opinionen från att ha varit kraftigt mot det sovjetiska systemet till att uppskatta den materiella trygghet man ansett sig ha haft. Efter en kommunistisk valkampanj som utlovade bröd och pensionsutbetalningar gav en överväldigade majoritet av väljarna kommunisterna sitt stöd i parlamentsvalet 2001. Moldavien blev därigenom det första av de forna öststaterna där ett kommunistparti återvaldes.

Oron var stor i omvärlden över vad detta skulle komma att innebära, i synnerhet som den nye presidenten, **Vladimir Voronin**, tidigt deklarerade sitt intresse för att Moldavien skulle söka medlemskap i den rysk-vitryska unionen. Ett intresse som ej verkar ha delats av Ryssland och Vitryssland. Även om relationerna med Rumänien stundvis har varit frostiga så blickar Voronin och Moldavien idag snarare västerut än österut. Trots att det kan verka avlägset, så finns en långsiktig ambition att knyta Moldavien närmare den Europeiska unionen och på sikt ansöka om fullt medlemskap.

2005 års parlamentsval

De mest betydande moldaviska partierna är kommunistpartiet, lett av president Voronin, och kristdemokraterna med Iurie Roşca som partiledare, samt ett socialdemokratiskt parti, lett av **Ion Muşuc**. Dessa partier skall dock på intet sätt jämföras eller jämnställas med svenska partier med samma eller liknande namn.¹ Under valkampanjen fann även ett tillfälligt flerpartiblock som kallades Moldaviska demokratiska blocket, lett av Chişinău borgmästare **Serafim Urechean**.

Sedan länge har de många meningsskiljaktigheterna mellan dessa partier främst kretsats kring personkritik och korruptionsanklagelser. Relativt lite av den diskussion som förts har rört politiska frågor.

Kommunistpartiet, som förde den mest aktiva valkampanjen, har, som nämndes ovan, på senare tid bytt från en pro-ryskt till en pro-moldaviskt, EU-orienterad valplattform. Partiet tappade mandat från 71 till 56 och nådde inte upp till 50.07 procent man tidigare haft.

Näst efter kommunistpartiet slutade Moldaviska demokratiska blocket som erhöll totalt 28.53 procent av rösterna och därmed säkrade 34 mandat.

Kristdemokraterna hade ett relativt tydligt program och var efter kommunistpartiet det bäst organiserade partiet. Enligt opinionsundersökningar före valet antogs partiet ha goda chanser att bli det näst största partiet. Dessa förväntningar infriades dock inte och partiet ökade endast marginellt från

¹ Ett belysande exempel på detta, kan tas från en intervju som Andreas Johansson gjorde med Iurie Roşca i maj 2002. Vid det tillfället visade Roşca upp Alf Svenssons och Lennart Sacrédeus visitkort; i synnerhet den senare hade mycket starkt uppmärksammat kristdemokraternas sak i Moldavien. På frågan om de båda kristdemokraternas partier stod nära varandra politiskt, svarade Roşca: ”Ingen aning.” Till saken hör också att de moldaviska kristdemokraterna snarast bör beskrivas som ett nationalistiskt parti än ett kristdemokratiskt av svenskt snitt.

8.24 procent till 9.07 procent och behöll därmed sina 11 mandat i parlamentet. Såväl kristdemokraterna som socialdemokraterna satsade under valkampanjen mycket möda och tid på att bevisa för väljarna att valet var manipulerat redan från starten. Argumentationen tog sitt ursprung i tillkännagivandet av datum för valdagen, samt när man kunde börja registrera kandidater. Oppositionspartierna anklagade regeringspartiet för att ha kört igenom datumbeslutet i parlamentet i strid med reglementet. Detta så att den centrala valkommissionen skulle starta registreringsproceduren så tidigt som möjligt och därmed underlätta för kommunistpartiet att bli det första partiet på valsekeln.

Ω

Partiernas placering på valseklarna kan tyckas vara en trivial fråga, men är i själva verket oerhört viktig då valsekeln innehöll en så stor mängd partier och folk inte förmodades läsa längre än första sidan. En annan stötesten var frågan om huruvida kommunistpartiet kontrollerade och manipulerade den centrala valkommissionen. Detta verkar inte ha varit fallet, men OSSE noterade att valkommissionens medlemmar inte var helt partipolitiskt obundna, så som lagen föreskriver.

Oppositionspartierna anklagade även den nationella tevestationen TRM, den privata TV-stationen NIT, samt domstolarna för att vara kontrollerade av president Voronin. I vissa fall tycks också polisen ha bevakat oppositionspartiernas kampanjaktiviteter ute i regionerna och således skrämt bort folk från att delta. Oppositionen hävdade att kommunistpartiet försökte fabricera bevis på att en statskupp planeras, och president Voronin kontrade med att påstå att det Moldaviska demokratiska blocket, som sökte närmare kontakter med Ryssland, fick direkt stöd av Ryssland – något som visade sig stämma.

Att något planerades var dock tydligt och rykten om en ”revolution” likt de i Serbien, Georgien och Ukraina florerade.

Kristdemokraternas kampanj illustrerades med bilder av partiledaren Roșca tillsammans med Ukrainas president, **Viktor Jusjtjenko**. Partiet använde orange som kampanjfärg, med tydlig koppling till händelserna i Ukraina, och hade dessutom reserverat nationaltorget framför regeringshuset för non-stop manifestationer mellan 7 och 22 mars. Detta beslut, godkänt av borgmästaren Urechean, återkallades dock sedermera i appellationsdomstolen. Kristdemokraterna överklagade, men släppte i slutändan frågan.

OSSE:s valobservationsrapport hänvisar till brister rörande kampanjmöjligheter och tillgång till media, områden som är centrala vid en genuin demokratisk valprocess där partier konkurrerar på lika villkor. Detta, menar OSSE, bekräftar den negativa trend man noterade redan vid lokalvalen 2003. Dock är det allmänna omdömet att valet genomfördes relativt korrekt.

Revolutionen som kom av sig

Av de revolutionära tongångar som hörts innan valet blev det alltså ingenting av. Överhuvudtaget så var valrörelsens avslutning mycket lugn. För en svensk betraktare av moldavisk media så var det mycket lite som påminde om vare sig valvaka eller analyser av valutgången påföljande dag. Det enda som liknade någon sorts dramatik var att kommunistpartiets ställning i parlamentet försvagades. Detta ledde i sin tur till att trots att de hade tillräckligt majoritet för att utse regering saknade fem röster för att de själva kunna välja president. Efter två misslyckade försök att utse president (läs Voronin) hände dock något. Kristdemokraterna svängde och stödde Voronins kandidatur.

Redan i ett tidigt skede av valkampanjen hade den ryska inblandningen i valet varit tydligt. De traditionella banden mellan det moldaviska kommunistpartiet och Ryssland var brutet och Ryssland var av den anledningen tvungen att

hitta ett alternativ. Även om man från ryskt håll insett att det fanns ett politiskt pro-ryskt parti med möjlighet att vinna valet så skulle fördelarna vara stora med ett fragmenterat parlament – vilket valutgången inledningsvis också antydde. Den västliga orienteringen skulle därmed avstanna, samtidigt som den transnistrisk sidan skulle kunna skylla alla förhandlingsproblem på att Chişinău position var oklar.

Ω

Det ryska stödet riktades till Moldaviska demokratiska blocket. Den ryska strategin tycks dock ha haft en motsatt effekt och istället gynnat kommunistpartiet. Voronin lyckades vända de ryska påtryckningarna till sin egen fördel genom att framträda inför väljarna som en förolämpad, men långt ifrån besegrad, försvarare av moldavisk integritet. Det Moldaviska demokratiska blocket sprack dessutom i stort sett omedelbart efter valet och som en indirekt följd av att två av de forna koalitionsledarna, Dumitru Diacov och Oleg Serebrian, vände sig emot den tredje, Urechean, ökade stödet för Voronin i parlamentet.

Vid sidan om den officiella retoriken inleddes så slutna samtal mellan regeringen och kristdemokraterna. Det hade sin orsak i att eventuella demonstrationer skulle kunna riskera att äventyra den politiska stabiliteten i landet. Därigenom skulle den nya inriktningen mot väst riskera att råka i obalans och på sikt riskerade Moldavien att åter glida österut. En sådan utveckling var något som kristdemokraterna inte önskade. Således fanns övertygande argument att använda i förhandlingarna med Roşca. Själv förklarade han senare sin omsvängning genom att säga att han analyserat vad hans motståndare ville att han skulle göra och sedan hade han gjort tvärtom.

Förutom företrädare för kommunistpartiet och kristdemokraterna deltog även företrädare från moldaviska NGO:s och representanter för utländska organisationer i förhandlingarna.

Bland de sistnämnda kan räknas de båda amerikanska organisationerna *National Democratic Institute* och *International Republican Institute*. Den tidigare amerikanske senatoren **John Conlan** lär även ha varit närvarande. Conlan, som befann sig i Ukraina under den orangea revolutionen, har nära samröre med **Bruce P. Jackson**.² Jackson är tillika en av de ledande personerna bakom den neokonservativa tankesmedjan *Project for the New American Century* och *Project on Transitional Democracies* som bland annat spelat en nyckelroll i etablerandet *Committee for the Liberation of Iraq*.

USA:s försvarsminister **Donald Rumsfeld** hade tidigare sagt att Voronin stod i vägen för ett återintegrerat och självständigt Moldavien. Bara ett par dagar innan valet sa USA:s OSSE-ambassadör **Stephan Minikes** att Moldavien borde följa Georgiens och Ukrainas exempel, att en regimändring i Moldavien skulle underlätta en lösning av konflikten i Transnistria och främja Moldovas demokratiska strävanden. Trots detta så stödde USA till syvende og sist inte en revolution, så som man stött i dem i Serbien, Georgien och Ukraina. Att det inte skulle bli några massdemonstrationer eller något regimskifte torde ha stått klart med all önskvärd tydlighet när Georgiens president **Mikhail Saakasjvili** och Ukrainas president Viktor Jusjtjenkos genomförde både till synes icke-schemalagda besök i Chişinău med Voronin några dagar innan valet, till stöd för ”frihetens och självständighetens principer”.

Varför kokade inte mammaligan över?

En s.k. medborgarrevolution, av de slag som vi nu kunnat se flera av kräver omfattande planering, träning av student- och frivilligorganisatörer, samt finansiella resurser. En sådan investering måste uppfylla två krav:

² Bruce Jackson har en bakgrund inom den amerikanska försvarsmakten och försvarsdepartementet, samt har arbetat som strateg för investeringsbanken Lehman Brothers. Han har även varit vice president för Strategi och Planeringsdivisionen vid Lockheed Martin. Jackson spelade bl a en viktig roll för att säkra östeuropeiskt stöd till USA:s invasion av Irak.

den måste vara värd det och den måste lyckas. Vare sig man ser utifrån från kristdemokraternas perspektiv, eller från utifrån EU:s och USA:s, så "behövdes" det ingen regimförändring i Moldavien våren 2005. Voronin är redan västorienterad och en omstörtning i ett grannland till EU med en frusen konflikt vilken involverar ryska intressen är en synnerligen delikat affär. Således måste man även väga in huruvida det hade varit värt de politiska konsekvenser i övrigt som ökade ansträngningar i relationerna med Ryssland otvivelaktigt skulle ha medfört om en förändring a la Georgien och Ukraina genomförts. Vidare kan man anta att den amerikanska viljan att stödja Voronin och kommunistpartiet ökade något efter det att Ryssland påbörjat sin kritik.

Den allra viktigast faktorn torde vara att det inte fanns något utbrett folkligt missnöje att bygga på och sålunda inget folkligt stöd för någon drastisk förändring. En dylik operation hade således varit ett relativt befängt investeringsobjekt.

Lugn och stabilitet bibehölls alltså – regering och opposition fann en samarbetsform vilken tillät kristdemokraterna visst inflytande på regeringspolitiken, men ingen faktisk plats inom regeringen, Voronin sitter säkert i ytterligare en mandatperiod och Rysslands försök att återta något av sitt tidigare inflytande misslyckades. Moldavien har tagit ytterligare ett steg västerut och kommit något närmare EU, fast på ett utåt sett betydligt mindre uppseendeväckande sätt än Ukraina och Georgien.

*

Wien-Bratislava – en jämförelse

av *Gustaf Andersson* och *Pontus Tallberg*
Pontus Tallberg arbetar med regionutveckling i Region Skåne.
E-post: Pontus.Tallberg@skane.se

Denna artikel, som bygger på en rapport av **Gustav Andersson**, Förvaltningshögskolan i Göteborg, jämför och diskuterar tre olika områden: 1) startskottet för den gränsregionala integrationen och aktörer i integrationsarbetet, Öresundsbron byggande/Järnridåns fall, 2) arbetspendling inom Öresund och Wien-Bratislava och 3) flygplatserna - två närliggande flygplatser inom regionerna.

*

Wien-Bratislava regionen och Öresundsregionen har många likheter. Avståndet mellan städerna är ungefär lika långt, sträckan mellan Wien och Bratislava är 55 kilometer, medan avståndet mellan Köpenhamn-Malmö är cirka 2-3 mil. Städernas populationsstruktur är också likartad, Wien har cirka 1,7 miljoner invånare - Bratislava har 450 000 invånare kontra Öresund där Köpenhamn har cirka 1,3 miljoner invånare och Malmö 257 000 invånare.

Det intressantaste området i Wien-Bratislava regionen är onekligen det pågående samarbetet mellan flygplatserna och de infrastruktursatsningar som görs i regionen. En motorväg mellan Wien och Bratislava och en tågförbindelse som skall knyta ihop städerna och flygplatserna beräknas byggas 2007-12. Dessa infrastruktursatsningar kommer att vara en drivande faktor för Wien-Bratislava regionen på många sätt: 1) Pendlingen förenklas avsevärt, 2) flygplatssamarbetet kan enklare koordineras, 3) möjligheter öppnas för ett gemensamt flygplatsbolag, och 4) den gemensamma flygplatsen kan både ha en regional och internationell karaktär.

I rapporten tecknas också tre scenarier för Wien- Bratislava regionen.

Aktörer i Wien-Bratislava regionen

Drivande aktörer för integrationen i Wien-Bratislava är ländernas regeringar som främst arbetat med att förbättra kommunikationen mellan länderna. Ländernas regeringar har också varit drivande i skapandet av Euroregionen Centrope, regeringarna har annars under 90-talet varit passiva i sitt handlande i integrationsfrågan, frågorna har inte placerats tillräckligt högt upp på den politiska agendan, vilket har bromsat utvecklingen i regionen. Den största aktören på den internationella nivån är naturligtvis EU, som med INTERREG och PHARE -programmen stödjer regionen i olika projekt. Detta är en viktig region för EU, i ljuset av östutvidgningen är regionen ett exempel på hur gamla och nya medlemsländer snabbt kan integreras med varandra och utnyttja de synergieffekter som finns.

Gemensamma institutioner

Etablerandet av gemensamma institutioner i Wien-Bratislava-regionen är något besvärligare än i andra gränsöverskridande regioner. Anledningen till detta är att länderna trots sin gemensamma historia varit separerade under 40 år, det formella och informella nätverk som brukar finnas mellan länder var i början på 90-talet nästan obefintligt.

Centrope

Centrope är ett gränsregionalt försökssamarbete mellan fyra länder: Österrike, Ungern, Tjeckien och Slovakien. Regionerna som är inblandade i denna euroregion är: Wien Regionen, Södra Bohemia och Södra Moravia i Tjeckien, Gyor-Moson-Sopron-Vas i Ungern, Bratislava och Trnava regionerna i Slovakien. Målet är tredelat: Påskynda den sociala integrationen i regionen, förbättra den nuvarande innovationspotentialen, och att öka konkurrensen och tillväxten för regionen.

En av de viktigaste gemensamma institutionerna i regionen är *Planning the gateway*. Det är ett informationssystem för alla projekt inom Centrope-samarbetet. De projekt som faller inom ramen för institutionen är regionala utvecklingsprojekt och rumslig planering. Syftet med *Planning the gateway* är att höja nivån och kännedomen för integrationsarbetet inom Wien-Bratislava regionen och att intensifiera samverkan över gränserna.

JORDES+

JORDES+ är ett samarbete mellan Wien, Bratislava och den ungerska staden Gyor. Området som JORDES+ omfattar har en population på fem miljoner. Anledningen till att projektet startades var att det saknades ett samarbete mellan länderna, trots att både Slovakien och Ungern skulle bli medlemmar i EU. Målet med verksamheten är att förbereda JORDES+-regionen för ett förändringsarbete som skall lansera regionen som ett framtidsområde i Europa, samtidigt som man skall behålla de offentliga intressen som finns i länderna.

Universitetssamverkan

Att universiteten samarbetar och utvecklar varandra istället för att konkurrera med varandra är viktigt för att utveckla en gränsregion. Österrike och Slovakien undertecknade 2002 ett PM ” som skall främja samarbetet mellan universiteten i Wien och Bratislava. Det pågår även ett intensivt arbete från olika institutioner i Wien och Bratislava att utveckla innovationsföretag och samarbete mellan olika företag och universitet i regionen. Det finns ett antal överenskommelser mellan universiteten, regionala utvecklingsbyråer och företag, men det finns fortfarande en stor potential inom detta område för regionen.

Näringsliv, Ekonomisk Utveckling och Turism

Bratislava är Slovakiens största ekonomiska centrum, staden producerar 22 procent av

landets BNP, trots att staden bara har 11 % av landets invånare. Denna BNP-koncentration till ett geografiskt område är den högsta inom hela OECD. Den höga produktiviteten i Bratislava förklaras med att staden har en kombination av små och stora företag, hög investeringsgrad för utländska investerare och hög kvalitet på universitetsutbildningar.

Förhållandet i Österrike ser något annorlunda ut, koncentrationen till Wien är stark, staden är sex gånger större än den andra största staden i landet som är Graz. Däremot är inte den ekonomiska koncentrationen i BNP så hög som i Bratislava. Bilindustrin är en av orsakerna till att regionen i Bratislava har högre BNP än andra delar av landet, eftersom de flesta av bilfabrikerna finns i regionen.

Turistsamverkan i regionen är ännu inte speciellt utvecklad. De turistarrangemang som finns är guidade båtturer på Donau som är populära mellan Wien och Bratislava. Det pågår även ett intensivt samarbete mellan operahusen i Wien och Bratislava, eftersom det blivit populärt för österrikkare att åka över till Bratislava för att se opera.

Hälso- och sjukvårdssamarbete

Sedan 2002 har olika institutioner och intressegrupper i Wien och Bratislava samarbetat omkring koordineringen av regionernas hälso- och sjukvård, nätverket kallas för *Gesundheitsarbeit* eller *Health Network*. Syftet med projektet är att upprätta och bygga ett nätverk som skall gynna ett gränsöverskridande samarbete inom sjukvårdssystem och andra hälsoorienterade områden. I detta nätverk diskuteras de relevanta lagar som berörs, utvecklingsprocesser, forskning, system och koncept.

Skattejämförelse

I slutet av 2003 genomförde Slovakien en omfattande skattereform vars mål är att skapa det mest konkurrenskraftiga skattesystemet i EU och OECD-länderna. På den direkta

skattens område har Slovakien infört en s k ”flat-rate tax” som innebär att inkomstskatten för individer och bolag uppgår till 19 % från januari 2004. De mål som uttalades var att skattereformen skulle eliminera existerande svagheter, att taxera alla sorters inkomster likvärdigt, skapa en neutral direkt beskattning, skifta skattebördan till indirekt beskattning och skapa ett affärs- och investeringsvänligt klimat.

Jämförelse mellan Wien-Bratislava och Öresundsregionen

Förutsättningarna för integrationen av regionerna förändrades ungefär samtidigt på 90-talet. Att muren föll 1989 var en startpunkt för Wien och Bratislava att börja närma varandra igen, samtidigt som Öresundsbron planering och byggande förändrade integrationen i Öresundsregionen. Regionernas möjligheter att intensifiera sitt samarbete var i början på 90-talet likvärdigt och kunde därför ha haft en likartad utvecklingstakt, men i Öresundsregionen har samverkansformerna utvecklats snabbare än i Wien-Bratislava. En av de främsta anledningarna till att det har gått långsammare i Wien-Bratislava-regionen är bristen av en gemensam strategi och policy för det gränsregionala samarbetet. Integrationen mellan Wien och Bratislava har mer eller mindre skapats som en biprodukt av olika reformer som Slovakiens EU-inträde och Österrikes vilja att tränga sig in i den östeuropeiska marknaden – inte av en gemensam strategi eller vision från länderna.

Arbetspendling inom regionerna

Pendlingsstrukturen i Wien-Bratislava-regionen är svårbedömd, det finns en rad olika uppgifter på hur omfattande resandet mellan städerna är. En uppgift säger att det 1999 fanns 4000 officiella slovakiska arbetare i Österrike, samtidigt som en annan källa värderade att det fanns cirka 8500 veckopendlare mellan Wien och Bratislava och 2000 dagliga pendlare. De flesta av dessa pendlare är slovakier som arbetar i Wien inom

hotell och restaurangbranschen och andra serviceyrken. Det finns också en stor del slovakier som är anställda utanför den organiserade arbetsmarknaden, detta är dock svårt att uppskatta antalet på. Antalet österrikare som arbetar i Slovakien beräknas till ca 500 och avser i första hand österrikiska bolag. Pendlingen hålls tillbaka av de övergångsregler avseende den fria rörligheten för arbetskraften Österrike antagit och som gäller till och med 2011.

Pendlingsstatistiken i Öresundsregionen är likartad, med ungefär 7000-8000 som regelbundet reser över sundet. Majoriteten av dessa pendlare är bosatta i Sverige men med Danmark som arbetsland (ofta danskar), pendlingen på motsatt håll är marginell, ungefär 500 arbetspendlar till Skåne. Till skillnad från Wien-Bratislava är arbetspendlarna i Öresundsregionen högutbildade och pendlingen inom servicesektorn är ännu inte lika stor.

Flygplatserna

Idag finns det två internationella flygplaster i Wien-Bratislava-regionen inom ett 40 kilometers område. Flygplatsen i Wien är privatägd sedan 1992 och marknadsför sig som den östligaste flygplats som är mest ”västlig” i Europa. Flygplatsen ligger fysiskt bra placerad om man önskar att ta sig vidare in i Östeuropa, det pågår även en stor expansion omkring flygplatsen med ett affärscentrum som kallas *Vienna Airport Business Park*, syftet med detta center är att kunderna på flygplatsen omedelbart skall komma i kontakt med de företag som har kunskap om den östeuropeiska marknaden. Flygplatsen i Wien har på kort tid efter murens fall utvecklats från en nationell flygplats till ett Östeuropeiskt transportcentrum.

Flygplatsen i Bratislava är statligt ägd och administreras under transportdepartementet och har ungefär 500 000 passagerare varje år. På senare tid har en mängd olika privatiseringar skett i Slovakien och

Bratislavas flygplats står på tur. De utländska företag som visat störst intresse av en upphandling av Bratislavas flygplats är Wiens flygplats tillsammans med Austrian Airlines. Om denna upphandling skulle bli verklighet öppnas möjligheterna för den första gränsregionala flygplatsen i världen med gemensam intressen inom ett huvudstadsområde.

Ω

Öresundsregionens flygplatsstruktur har många gemensamma drag med Wien-Bratislava. Kastrups flygplats är Europas sjätte största flygplats och mer än 18 miljoner passagerare nyttjar flygplatsen varje år. Sturups flygplats är avsevärt mindre, den har ungefär 1,75 miljoner passagerare varje år där majoriteten av resandet är inrikesflygningar. Avståndet mellan Kastrup och Sturup är ungefär densamma som mellan Wien och Bratislavas flygplatser. Ägandeförhållandet och storleken är också jämförbar, en stor internationellt privatiserad flygplats i Kastrup och en mindre statligt ägd flygplats i Sturup. Det finns dock inte några planer på att privatisera Sturups flygplats, den svenska regeringen tycker att ett produktivt samarbete mellan flygplatserna kan utvecklas med den nuvarande ägandeformen.

Tre scenarier

Tre framtidsscenarioer kan tänkas växa fram i Wien-Bratislava. Varje scenario i sig är spekulativt, syftet med dessa är att beskriva de olika möjligheter som kan ske inom framtiden. Efter varje scenario följer en kommentar på vilka effekter de kan få för Öresundsregionen.

Scenario 1 - Expansiv utveckling i Wien-Bratislava

Utvecklingen under de senaste tio åren i Wien-Bratislava har inte varit lika framgångsrikt som i t ex Öresund under motsvarande period. Men det finns trots allt en bred plattform idag i regionerna som

aktörerna kan arbeta på. När motorvägen blir färdig mellan städerna 2012 underlättas kommunikationen mellan städerna.

Motorvägen kommer att binda ihop flygplatserna med varandra och därmed knyta ihop regionen. Att regionen får ordentliga kommunikationer förbättrar möjligheten till ett bättre samarbete på många sätt, det blir lättare att arbetspendla, turismen ökar och de kulturella broar som finns efter många års separation bryts så sakteliga ned

Ω

Regionens geografiska position är ur konkurrenssynpunkt fördelaktig då man med lätthet har tillgång till hela den europeiska marknaden. Slovakien angränsar även till Ukraina som i framtiden kan bli en mycket attraktiv marknad, om landet knyts närmare EU. En förutsättning för denna utveckling är att den institutionella strukturen i Slovakien snabbt formar sig så att ett fungerande samarbete med Wien kan ge en praktisk utdelning. Om Wien-Bratislava får fart på sin integration kan regionen med sina 4,5 miljoner invånare bli en konkurrenskraftig region i Europa.

I detta fall kan regionen komma att konkurrera med Öresund. Fördelen som regionen har gentemot Öresund är att transportkostnaden är lägre i området och att det finns en miljon fler invånare än i Öresund. Kostnaderna för att etablera företag i regionen är betydligt lägre än i Öresundsregionen. Östeuropas inträde på den europeiska arenan kommer att förändra den handelspolitiska kartan i EU och utöka konkurrensen på den inre marknaden. Utvidgningen får inte bara konsekvenser för de nya medlemsländerna utan även för de gamla medlemsländerna som utsätts för en allt hårdare konkurrens. Slovakien är ett exempel på ett land som utländska investerare i dag kan utnyttja, landet har en hög arbetslöshet som dock är relativt högt utbildad samtidigt som landet har låga skatter.

Scenario 2 - Trög men fungerande integration

Wien-Bratislava har under den tioårsperiod som regionerna samverkat i, haft en relativt långsam och trög integrationstakt. Det har saknats strategier för hur det praktiska arbetet skall utföras och den politiska viljan har inte alltid varit tillräcklig. Regionen utvecklingspotential är i princip outnyttjad och de positiva effekter som EU-medlemskapet skulle ge har ännu inte slagit ut. Det har skapats en mängd olika samarbetsformer och policydokument för regionen men resultaten har uteblivit vilket leder till problem i integrationsarbetet. De konkurrensförhållanden som regionen hade till en början med låga etableringskostnader och billig, utbildad arbetskraft kommer på sikt att jämnas ut och den konkurrensfördel som fanns kommer långsamt att försvinna, då nya marknader i Europa som t.ex. Turkiet och Ukraina kommer att öppnas upp för den gemensamma marknaden i Europa.

Om regionen misslyckas med sin integration kan Slovakien att få problem att hävda sig på europeisk nivå. En konsekvens av detta kan bli att det finns en arbetskraft från Slovakien och andra östeuropeiska länder som inte nöjer sig med lägre löner än övriga Europa och därför kommer att söka sig till andra länder som t.ex. Tyskland, Österrike eller Öresundsregionen med de konsekvenser det kan få.

Scenario 3 - Euroregionsamarbete

Ett tredje tänkbart scenario för Wien-Bratislava är att regionen kommer att ingå i ett större lösare sammansatt Euroregionsamarbete som t.ex. Centropen där regioner från Ungern och Tjeckien även kommer att ingå. Det integrationsarbete som pågår i Öresundsregionen passar inte Wien-Bratislava lika bra eftersom förutsättningarna ser helt annorlunda ut. I Centraleuropa finns det länder som har helt andra bakgrunder och som kräver andra lösningar. En sådan lösning är ett nära samarbete mellan städerna Wien, Bratislava, Brno och Győr och med en

euroregion som en paraplyorganisation för ett sådant samarbete.

Ω

Syftet med rapporten är att finna eventuella lösningar i Wien-Bratislava som Öresundsregionen kan dra nytta av. Det visade sig dock att det arbete som utförs och institutioner som finns i Öresundsregionen i många aspekter saknas i regionen. Det finns till exempel inte någon motsvarighet för Öresundskommittén eller Öresunddirekt i regionen. Det har även funnits en större tröghet och misstänksamhet i Wien-Bratislava än i Öresundsregionen, vilket inneburit att projekt som motorväg och tågförbindelse mellan Wien och Bratislava har dragits ut på tiden. Universitetssamarbetet i regionen är inte heller utvecklat i jämförelse med Öresundsuniversitetet. Det gemensamma institutionsbyggandet har inte vuxit i samma takt som den funktionella integrationen, därför är regionen för närvarande inte lika långt komna i sin integration.

Om infrastrukturen i Wien-Bratislava utvecklas på ett expansivt sätt, samtidigt som regionen hittar bättre institutionella former för sitt samarbete så kommer regionen att skaffa sig konkurrensfördelar i jämförelse med Öresundsregionen.

*

Bokanmälningar

Polemisk essä om rysk historia

Marshall T. Poe

Den ryska tiden i världshistorien

Översättning Anders Björnsson, SNS Förlag 2005, Stockholm, 159 sidor

Marshall T. Poes bok *Den ryska tiden i världshistorien* är en polemisk essä om rysk historia. Poe driver tre teser: Den första är att det mesta som skrivit tidigare om rysk historia har varit fel och okunnigt. Den andra är att Ryssland varit annorlunda än Västeuropa från Moskvarikets grundande och fram till Sovjetunionens fall. Det är denna period som författaren kallar den ryska tiden, alltså från ungefär år 1500 till 1991. Den tredje tesen är att historisk förändringar ofta beror på en slump.

Som bevis på att tidigare historiker haft fel tar han upp några ofta upprepade sanningar om Ryssland till granskning. En sådan är att Ryssland alltid strävat efter att utöka sitt territorium. Poe genmäler att det visserligen är sant men att det gäller alla stater i historien och är inget specifikt för Ryssland. Det finns alltså ingen speciell dragning till imperialism i den ryska historien. En annan sådan sanning är att ryssarna är européer, medan Poe menar att ryssarna helt enkelt är ryssar. Européer betyder för Poe en välmående, demokratiskt sinnad befolkning förankrad i den judisk-kristna och den grekisk-romerska traditionen, vilket han inte anser stämma på ryssarna. Samtidigt som han gör en sådan problematisk definition erkänner han att själva begreppet Europa liksom Asien inte är naturgivet utan en europeisk konstruktion. En tredje sanning som hävdas av historikerna är att det funnits en folkrepresentation under rysk medeltid. Poe skriver att det inte är annat än fantasier och önsketänkande.

Om vi stannar upp inför denna sista utsaga för ett ögonblick så kan man säga att Poe är

lika ensidig i sin kritik av ett antal konturlösta historiker som den ensidighet som han själv pådyvlar dem. Samtidigt kan man erkänna att det ganska ofta ligger något i vad Poe skriver. Föreställningen om en omfattande folkrepresentation i det forna Kievriket är nog, som Poe menar, en dröm i de ryska slavofilernas hjärnor, men trots allt fanns det *vetje* i Novgorod och Pskov med i alla fall drag av folkrepresentation.

Ω

Poe gör också en stor affär av att Moskvarikets uppgång och egentligen hela den moderna ryska staten har att tacka ett nära samarbete med tatarerna. Det kan man dock läsa om i vilken historiebok som helst men Poe framför det som en i det närmaste ny tes. Han slår ofta in öppna dörrar.

När det gäller den ryska tiden menar Poe till skillnad mot många andra historiker att den var framgångsrik: landet utvidgades enormt, det lyckades avvärja ett stort antal invasioner från väst, det fanns också ett visst mått av välstånd.

Poe vill alltså ge en något ljusare bild av den ryska historien än den gängse, även om han inte blundar för de lidanden som det ryska folket utsatts för. Samtidigt skriver Poe att den ryska vägen också medfört välstånd för miljoner och åter miljoner vanliga människor, såväl ryssar som icke-ryssar, en ståndpunkt som är svårt att ansluta sig till om man har Gulag och de olika hungersnöderna i minnet.

Poe hävdar att Ryssland samtidigt som landet var ganska framgångsrikt blev kvar i ett förmodernt tillstånd som karakteriserades av autokrati, av statliga kontroll av hela den offentliga sfären och av en kommandeekonomi. Det är ett styrelsesätt som sedan tämligen oförändrat men med nya beteckningar övertogs av den nya sovjetstaten. Det är nog så riktigt men en redan ofta gjord iakttagelse.

Den tredje tesen som Poe hävdar handlar alltså om historiens slumpmässighet. Varför det ena eller andra händer i historien beror ofta på rena tillfälligheter och Poe skriver provokativt: "Sovjetunionens kollaps var en rent slumpartad händelse". Det var också, enligt honom, en historisk slump att Ryssland på 1500-talet råkade vara granne med det oerhört dynamiska Västeuropa, något som sedan präglade den ryska historien. På något allmänt historiefilosofiskt plan kanske Poe har rätt i båda fallen, men samtidigt är han på väg att såga av den gren han sitter på: Trots allt vill han förklara varför det ena eller andra hänt i historien. Poe vill här dock polemisera både mot marxisternas schematiska historiesyn och kanske också mot oss Rysslandsspecialister som gärna både förklarar tvärsäkert varför något hände men också frejdigt sitter i TV-rutan och förutspår framtiden.

Ω

Trots denna syn på slumpens roll i historien ägnar sig Poe med stor frenesi åt kontrafaktisk historiespekulation. Vad hade till exempel hänt om slaverna hade blivit kvar i sitt ursprungliga område mellan floderna Elbe och Dnepr? Poes svarar att då hade det aldrig blivit något Ryssland. Vad hade hänt om vikingarna inte påverkat dessa östslaver? Den engelske forskaren svarar att landet då skulle vara en centralasiatiska stat ungefär som Kirgizistan idag. Om polackerna eller fransmännen hade lyckats erövra landet skulle däremot ingenting ha förändrats, landet är för stort för att dessa länder skulle ha kunnat påverka utvecklingen. Om Tyskland vunnit i första världskriget skulle det aldrig ha blivit något Sovjetunionen. Så fortsätter Poe, ibland är det litet spännande som tankeexperiment, ofta är resonemangen för skissartade för att vara riktigt givande.

Vad Poe menar är att det efter Sovjetunionens fall stigit fram att ett annat Ryssland med demokrati istället för autokrati, med rövarkapitalism istället för kommandeekonomi. Poe ser här en helt avgörande förändring medan många kännare

av Ryssland idag i stället talar om en tillbakagång både mot ett autokratiskt styre och en kommandoekonomi. Här kan man hoppas Poe har rätt och de experter som han genom hela boken kritiserar har fel.

Poe är alltså polemisk och griper sig an sin fråga von oben i båda betydelserna av uttrycket: han är arrogant och självsäker och har ett makroperspektiv på historien som ibland är intressant och till och med hisnande och ibland känns helt tomt som om han ägnar sig åt någon form av avancerat dataspel om rysk historia. Boken är ändå ganska rolig för alla som tycker om att spekulera om Rysslands historiska öde, men den är däremot tämligen användbar för alla som söker grundfakta om landet och dess historia.

Per-Arne Bodin

Professor

E-post: pab@slav.su.se

*

Årsboken Ymer

Centralasien-Västturkestan

Årgång 125

Ur innehållet:

Torgny Hinnemo: *Centralasiatisk politik*

Birgit Schlyter: *Språk och politik i Centralasien*

Michael Gentile: *The Central Asian City*

Joakim Enwall: *Uighurer i ryska Centralasien*

Ingemar Nilsson: *Rot-Front, Kirgystan* (tidigare publicerad i Bulletin nr 4/04).

*

Gudrun Persson

Gulag

Pocketbiblioteket

SNS Förlag, 2005, Stockholm

Boken ger en kort sammanfattning av det sovjetiska fängelsekomplexets framväxt och utveckling. Framställningen bygger i stor utsträckning på nypublicerat arkivmaterial. Boken utkommer i september.

*

Lugovskaja, Nina

Jag vill leva! En skolflickas dagbok under Stalintiden.

Översättning: Magnus Dahnberg, Wahlström och Widstrand, Stockholm 2005.

Boken recenseras i nästa nummer av Bulletin.

Bulletin Nr 3/05

Sällskapet för studier av Ryssland, Central- och Östeuropa samt Centralasien

Tryckt i Stockholm 2005

Redaktör och ansvarig utgivare: Gudrun Persson

Bulletinen utkommer med ca 4 nummer per år och kan rekvireras från Gudrun Persson.

gudrun.persson@mbox301.swipnet.se

Tel. 08-29 04 18

Postadress: Gudrun Persson, Postadress: Kocksgatan 32, 116 24 STOCKHOLM

Bulletinen finns också tillgänglig på hemsidan för Sällskapet för studier av Ryssland, Central- och Östeuropa samt Centralasien: <http://www.sallskapet.org>

Tidigare nummer finns på adressen: <http://www.sallskapet.org/bull/bullreg.html>